

T

2153

INSTITUT TESSIN

Bibliothèque et Musée d'Art Suédois

6, RUE DE TOURNON

PARIS VI*

0.25
Don de L'Institut Tessin
Paris 1982

TAL

Om

DE FRIA KONSTERS VÄRDE OCH NYTTA;

Hållit för

KONGL. VETENSKAPS ACADEMIEN

Vid PRÆSIDII nedläggande,

Den 23 Julii, år 1757.

Af

CARL FREDRIC ADELCRANTS,

Öfver-Intendent och Ridd. af K. Nordst. Orden.

På Kongl. Vetenskaps Academiens befallning.

STOCKHOLM,

Tryckt hos Direct. LARS SALVIUS, 1757.

BIBL. STE
GENEVIÈVE

TAL

DEPARTMENT OF AGRICULTURE
BUREAU OF PLANT INDUSTRY

PLANT

REPORT OF THE

COMMISSIONER OF PLANT INDUSTRY

FOR THE YEAR 1904

AT

CARD FREDERIC ANDERSON

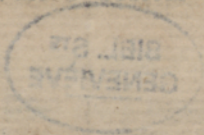
NEW-YORK AND BOSTON, N.Y.

U.S. GOVERNMENT PRINTING OFFICE

3705 CARROLL ST.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

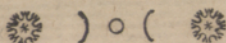

MINE HERRAR!

Når Kongl. Vetenskaps Academi-
en för någon tid sedan be-
hagade anförtro mig den tyns-
lan, som jag i dag til en vardi-
gare Efterträdare öfverläm-
nar, kunde jag ej misstaga
mig om orsaken, hvarföre
så utmärkt heder mig vederfors.

På min sida fant jag den så mycket min-
dre, som egne förtjänster och de egenkapet,
de där fordras til tynslornes berömliga styrjel i
et så uplyst Samqväm, icke gjorde mig därtil
berättigade. Således borde jag vara til fullo
öfvertygad därom, at Kongl. Academi-
en endast ville allmänt förklara Dets vänskap och

tycke för Fria Konsterna, då Den tildelte mig detta rummet, som tilföre af store och lärde Män så värdigt varit beklädt.

Min årkäntsla af denna Kongl. Academiens ynnest lärer jag icke på något lämpeligare sätt kunna å daga lägga, än då jag vid mit Föreläses återlemnande, efter antagen loflig plägsed, har den åran, at i et kårt Tal föreställa: *De Adla, så kallade Fria Konstners värde, den nytta och de fördelar, som deras idoge drift tilbringar Borgeliga Samhället; til bestyrkarde hvaraf jag utur äldre och nyure handlingar får visa, det Konsternas odlande i alla tider förbådat Rikens upkomst, deras stor varit medel til magt och rikedom, men deras vanbäfd med sig dragit Folks och Länders undergång.*

Ehuruväl ingen ibland Eder, Mine Herrar, lärer vara, som icke har sig bekant, hvad med de Ädlare eller så kallade Fria Konsterne efter allmänt brukeligt talesätt förstås, bör jag ändå för redigare ordnings ikul tydeligen förklara, at jag med samma namn i tynderhet betecknar *Byggningskonsten, Måleriet och Bildtbuggeriet.*

Ut af dessa tre yppersta, hafva flere berömlige Konster sin uprinnelse och äro med dem så oskiljaktigt förknippade, at samma tilnamn af Adla jämväl til flere grenar af dessa Konster sig fullkomligen passar.

Således böra Medailleurer, Graveurer uti ädla stenar, Kopparstickare, Mofäique-Ar-
betare, Historie - Cizeleurer i gull silfver och
flera metaller, samt Våfvare af de slags Tape-
ter, som under namn af *Haute* och *Basse*
Lisse äro bekante, med fog råknas ibland de
ädlare Konstnårerne, emedan til dessa konsterns
fullkomliga utöfvande behöfves samma med-
födda böjelse och qvickhets eld, samma kun-
skaper, samma outtrötteliga öfning, samma
äldre och nyare tiders efterlyner, som de trenne
Moder - Konsterne.

Men så vida de här uprepade tillika med
alla andra snilles - och handa - slögder, hvilkas
värde uti ritning och smak består, hänledas i-
från Byggnings - Konsten, Måleriet och Bildt-
huggeriet, så hafva dessa i synnerhet med namn
af Fria och Ädla Konster ifrån flera tusende år
tilbaka och intil nu varit utmärkte.

Fria kallades de af Grækerne och Romar-
ne, emedan inga slafvar eller sämre folk, utan
allenast Ädlingar, eller åtminstone frigifne
Mån, var tillåtit dem samma at idka: hvil-
ket bruk, ehuru det tyckes strida emot natur-
liga billigheten, som intet förmenar den rin-
gare mer, än den förnåmare, at sträfva efter
dygd och skickelighet samt des belöningar,
heder och vålmågo; så kan dock här af slutas,
i huru stort värde dessa Konster från uråldriga
tider varit.

De nyare Folkslag, som idkat Byggnings-Konsten, Måleriet och Bildthuggeriet, hafva med större fog kallat dem ådla och Iköna Konster, at tilkänna gifva de ådla förmoner, den lysande prakt, det behageliga anseende, hvarmed Skaparen så rikeligen prydt de dymedelst af männiko - händer tilverkade Måsterstycken.

Ådla böra de med ikål kallas, i anseende til deras ursprung och första instiftare, hvilken då Han sammanfatte världens synliga delar med en underbar Symmetrie och alla delars så visligen afmåtte proportioner mot det hela, råktes Sjelf vara den förste Byggmästaren; då Han af ler formade människan til sit beläte, var den förste Bildthuggare, och då Han med tusende-tals färgor prydt alla lefvande, så väl som kånslolösa ring, djur, fiskar, foglar, intil de förakteligaste fjårillar, örter, trä och i jordens gömmor begrafne hårdaste Marmor, uppenbarat Sig vara den första Målaren, hvars Gudomeliga verk människan, i den grad af fullkomlighet, som dödligom gifven är, löker efterfölja och afskildra.

Ådla äro de i anseende til de stora Naturs förmoner, starka inbillnings - kraft, qvickhet, urkillningsgåfva och mogna omdöme, som hos en til rätt högd kommen Konstnär finnas böra.

Ådla måge de äfven kallas, då man besinnar, at snart sagt ingen vetenskap är, som icke

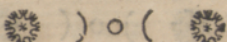
ke i en eller annan måtto til dem nödvändigt behöfves.

Hvad vore väl i ritning den snällaste Architect, om honom felades kunskap uti Geometrie, Mechanique, Hydraulique, Physique, Perspectiv och flere vetenskaper? Huru skulle den Målare eller Bildthuggare kunna anses för fullkomlig, som icke jämte en del af förnämde stycken, vore förfaren uti Anatomien, Optiqven, Historien, Mythologien, Antiquiteterna och flere Vitterhets delar? När så många kunskaper, så stora Naturs-gåfvor och en mångårig öfning böra sammanstöta hos den, som värdigt skal bära namn af Konstnär, hvad är då under, at bland hundrade som löpa på denna värdjobanen, knapt en hinner målet?

Om en handterings värde skulle mätas efter Personens stånd, som den samma utöfvar, så tilhörer ädla Konsterne, äfven i anseende därtill, et så hederligt namn.

Det vore vidlyftigt at uprepa alla de Kejsares, Konungars och Förstars namn; som uti någondera af dem varit mera eller mindre öfvade.

Ännu i dag äro de hos förnämt Folk uti Frankrike, Italien och England så allmänt vedertagne, at det hålles för fölltyntare och större skam, när en Ädling uti dem är okunnog, än det är för honom ovanligt beröm, at vara Kännare och Ålåkare därpå.

Desse och ännu flere lysande skäl, hvarföre Byggnings-Konsten, Måleriet och Bildthuggeriet kallas fria, Ådla och vackra Konster, håller jag ändock icke för vara tilräckeliga, at därmed stadfästa deras rättighet til nyfsnämde Heders-Namn.

För lå uplyste Mån, som J, Mine Herrar! ären, åligger mig, at icke låta Konsternes beröm bero vid prunkande utvårtens egenka-per, utan jämvål visa deras invårtens halt och de märkelige förmoner, som Borgeliga Samhållen af Konsternes tilbörliche sköttel tilflyta. Utur desse källor bör jag deras råtta och osminkade värde hänleda.

At de ådla Konsterne haft stor del i alla tidens och alla Folkslags Gudstjänst, Politique, seder och lefnads sätt; är en ofstridig, fast ån vid första påseende, främmande sanning.

Ifrån den tiden, när Beli stod blef i Babylon uti et dårtill bygt präktigt hus utstald, at af folket vördas, bör första tidehvarvet af Tempel och Guda-tilbedjande utlåttas. De sedermera hos Österlänningarne, förfärdigade stoder, föreställande Solen och Elden; Egyptiernes ISIS, OSIRIS, CANOPE, som betecknade himmelen, jorden och vattnet. De hos Chinerne under åtkillige främmande skepnader med många hufvud och händer, betydde Naturens hemligheter.

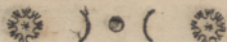
De af Grækerne och Romarne til allmän dyrkan upreste stoder efter namnkunnige

Hjäl-

Hjältar och Mån. Alla dessa ådla Konster-
nes alster hafva i de ålfta tider och hos alla
Folkslag varit Religionens föremål.

At ifrån den Hedniska närmare nalkas
den rätta Gudstjänsten, så lårer hvad gamla
Testamentets eller den Judiske angår, ingen
af oss vara obekant, huru mycket de ådlare
Konstnårerne, efter Guds egen befallning, me-
delst flere slags kostbare arbeten i Gull, Silf-
ver, Koppar, Elfenben, Ceder och andre
slags tråd, samt med virkade och väfde tape-
ter, bidrogo til prydnaden af de store Tempel
och Tabernakel, som til den ianna Gudens
dyrkan flera resor efter hvarannan blefvo up-
bygde, och hvarutinnan de af Måstare-hand
förfärdigade innanreden; Nådastol, Förlåt,
Skådebröds - bord, Altaren, Kopparhaf,
Tvåttfat och Rökellekar, med mera; på ena
sidan voro förebilder af det tilkommande Nya
förbundet, och på den andra vedermålen af
det behag Den Högste finner uti ådla Konster-
ne, når de til Hans åra, människornas nytta
och obrotsliga nöjen användas.

Uti den nyare eller Christna församlingen
hafva åfven Konsterne varit bibehållne, samt
til Gudstjänstens prydnad använde, ehuru-
väl i större eller mindre grad, efter de begrep,
som hvarje Religion om deras nytta haft. De
Catholiske anse prakten i Kyrko - byggnaden,
såsom en nödvändig vördnads-betygelse för den
store Guden: Uti vår mera uplyste Gudstjänst

hålles den för en anständig prydnad så för Kyrkor, som andra allmänna byggnader.

At de belåten och målningar som efter vår Frälzare, Helgonen och Kyrko-fädren i från första församlingens tid smånigom i kyrkorne blifvit samlade och til et anseeligt antal ökade, åndteligen med en otillbörlig vårdnad blifvit hedrade, är et missbruk, som til äfventyrs varit orsak, at dessa i sig tjelf uppbyggelige kyrko-prydnader, i vår förlämlig sparlammare blifvit antagne.

Jag är utaf den tankan, Mine Herrar! at när vår Frälzares dyra lidande, så väl som de öfrige vår Religions hemligheter af en förfaren Konstnär afkildras, och ofvannämde missbruk därifrån aflöndras, har sådant uti Gudstjänst en märkelig och uppbyggelig verkan.

Vi böre alle därom vara öfvertygade, at i det uppenbarade Guds ord ligger förborgad en öfvernaturlig kraft, som annorstådes fåfångt sökes, at röra människans innersta.

Men utom den Heliga Skrift tviflar jag, at någon slags muntelig eller skriftelig föreställning om våra Christendoms skyldigheter, kan så lätt och med så mycket eftertryck, som Måleriet, finna vägen til hjärtat, när en upplyst och förfaren Målare til det ämnet han ärnar föreställa, utväljer och på dess skådeplats framställer de besynnerligaste och måst rörande omständigheter, sätter dem samma i den
redi-

rediga ordning, som af inbillnings- kraften lättast kan fattas, samt gifver hvarje ting en utletad hög tanka och eftertryck.

Den Målare, som detta rätteligen i akt-tager, han har på sin sida samma förmoner, som den största Prädikant, ja ännu flera, i ry han på en gång med förenad magt själen angriper, och likalom en stark tordön nederflår, under de kraftiga skäl, som den talande allenast efter hvarannan med skingrade vapen framförer.

Vårt Lands lätt har ännu ej varit att åga så store Konstnärers Måsterstycken, som kunde tjäna til exempel och min menings bestyrkande; Men Dem af Eder, Mine Herrar! som med mig haft tillfälle, at på flere ställen utomlands förnôjas af så behagelige syner, tager jag til vittnen, om någon våltalighet kan vara mera öfvertygande, eller kunnat föra til mera vördnadsfulla tankar om vårt dyra återlösningssverk, än då man betraktar vår Frältares djupa förnedringsstånd vid Dets födelse, uti den taflan af CORREGE, som är allmänt bekant under namn af *Notte di Corregio*: då man med en helig förundran åtkådar Dets bittra lidande, förestäldt af GVIDE uti Capuciner- Kyrkan i Bologne, och des Gudomelige hårlighet uti den namnkunnige RAPHAELs målning öfver Christi Förklaring, uti San Pietro in Montorio i Rom.

Monne starkare anledning kan gifvas til en alfvarlam betraktelse af vår lefnads sista ögnablick, ån den förträffliga Taflan uti St. Jeronymi Kyrka i Rom, på hvilken DOMINIQUEVAIN få Gudomligen afkildrat samma heliga Mans död.

Man låser uti Orientaliska Kejsaredömet's Historia om de Bulgarers Konung BOGORIS, at då han af en Christen berömd Målare, vid namn METHODIUS, begårt, at han skulle i Målerie föreställa den förkräckeligaste händelse som upfinnas kunde, och denne sistnämde afmålade yttersta Domen ganska väl med deis förfärliga omständigheter, i synnerhet de fördömdas bårtsläpande til den eviga elden, har sådant haft den verkan, at BOGORIS dåraf rörd låtit undervisa sig i den Christna läran och sig därtill med hela deis rike omvåndt.

Kunna Ädla Konsterne på et så fördelaktigt lätt jämföras med den andeliga våltaligheten, huru mycket mera måge de icke då lysa framför den världsliga och deis lyster Poësin?

En Orator och en Poët, en Målare och en Bildthuggare, hafva alla et och samma ändamål, at lifligen föreställa, beveka och öfvertala: Enahanda medel bruka de alla: Naturlig qvickhet, upfinnings-gåfva, urkillningsförmåga, godt omdöme, ofta öfvernaturliga tankar, men alltid naturliga talesätt dem at yttra. Den som bäst använder dessa medel, han vinner först målet.

Skal

Skal någon af dem fågas hafva fördelar på des sida, så är det såkert Konstnåren.

Oratoren och Poëten tala för öronen och minnet, Målaren för de ännu qvickare sinnen, ögonen och inbillnings-kraften. När de förras intryck vara en dag, så räckta de senares hela lifstiden. Oratoren och Poëten uttrycka sig på et enda språk, Konstnårens är hvarje lands tungomål. Chinesen och den vilda Amerikan förstå honom äfven så väl, som Svensken och Italienaren. Oratoren och Poëten begripas allenast af få, Konstnåren af alla. Spåda barn räckta efter des arbeten sina händer innan de kunna tala: den okunnige Bonden är där af så betagen, som en Konung. Med et ord: Konstnårens tal förstås af alla land, af alla åldrar, af alla stånd.

Hvad är då under, at de Ädla Konsterne ifrån verdens början och hit intil varit för Tide- och Ålderdoms-teknare oumgångelige?

Större delen af forna tiders minnesböcker grunda deras trovärdighet på uråldriga byggnader, ikåde-penningar, stoder och målningar. Dem förutan fruktar jag, at flere folkslags varelse, gudstjänst, seder och lefnadslätt, Konungars stora och lyckliga Regeringar, Hjältars bedrifter och ännu flera, märkvärdiga händelser, voro i evigt mörker begrafne.

Ovedersägeligt lærer vara, at Rit-Konsten eller alla tings afbildande med strek, dragne
 efter

efter Naturen , är långt åldrigare än Skrif-
Konsten.

Det är naturligt, at människan först bör-
jat med at rita dels mening i sand, vax, bark
och flere mjuka materier, innan hon påhittat,
at medelst visse Characterer eller betydande
krokar förkärta dels skrif-fått.

Låt det blott vara en fågen, som af åtkil-
lige Scribenter påstås, at SETHS barn för
fyndafloden uti tvånne Pelare, den ena af
huggen sten, den andra af tegelsten, ingraf-
de vetenskaperne, på det de samma ej skulle
förgås vid den allmänna förstörelsen, hvilken
dem var förutspådd, och at dessa Colonne
långt efter NOE tid voro i behåll, människor-
na til en underrättelse; så är åtminstone oför-
nekligt, at Egyptiske Hieroglyferne, hvilkas
ålder sträcker sig längre tillbaka, än någre be-
krefne böcker, icke varit annat, än de förste
folkflags Skrif-fått, som bestått uti afbildnin-
gar af människor, djur, foglar, plantor,
med mera, sammanbundne medelst visse kro-
kar til meningarnes åtkillnad.

Efter handen har man, för at vinna tiden
och undvika mödan, i stället för figurer, infört
Characterer och de förra småningom förglömt,
hvaraf håndt, at Hieroglyferne i denna dag
äro aldeles oläslige.

Vid Americas första upptäckande fanns in-
genstådes bland dess vilda inbyggare Skrifter,
men måst öfver alt målningar, och berättas,

at denna Konsten varit i Mexico så upöfvad, at icke allenast *Motezuma* lät afmåla och för *Ferdinand Cortez* visa en stor tafla, hvarpå en nyls ankommen undslåttning af skepp, folk och hästar var lifligen afkillrad, utan ock då flere Indianiske Prinsar sig sammanlät til Spaniorernes nederlag, blef *Cortez* i tid där-om underrättad genom en af dem, som på en duk afmålat hela den tilårnade gårningen med alla personernes ansigten, så lika träffade, at ingen sig därpå misstaga kunde.

Om den nytta Historie-*skrifvarne* hafva utaf de ädla Konsterne, är stor, så är den ännu större och fast oumgängeligg för hädateknare.

Forna byggnader och skådepenningar äro de grundpelare, på hvilka hela Ålderdoms kunskapen är grundad. Blevvo de undanrykte, så fruktar jag, at hela byggnaden ramlar öfver ända.

De uti Rom ännu kvarstående minnesmärken af Tempel, Grafvar, Palats, Triumphportar, Theatrer, Cirqver, Bryggor, så väl som otalige tid efter annan utut gruset framledade stoder efter Consuler, Kejsare, Konungar, Generaler, Philosopher och andre berömda Män, hafva om Romertka Rikets öden gifvit efterverlden långt tydeligare begrep, än alle böcker som däröfver utgifne blifvit.

Äfventå hafva vi utaf de ritningar, som i dessa senare tider äro författade och utgifne, angående kvarlevorne af *Petlepolis*, *Palmyra*,

ra, Athén och Lacedemon, fått om dessa länders och ståders belkaffenhet många uplysningar, som hitintil hos alle Grækitke och Latinke Scribenter saknats.

Stoder och målningar, som i de nyls förflutne åren och ån i dag utur jorden blifvit framfökte vid Herculaneum, hafva redan gifvit rika ämnen til flere böckers sammankrifning om en stad, hvars namn tilförene knapt varit bekant.

Det vore äfven så lätt som öfverflödigt, at med många skäl visa den fördel, som alla Vetenskaperne i gemen hafva af ådla Konsterne. At teckningen är den enda tolken, hvarigenom Mathematiquen kan göra des djupsinlige föreställningar begripelige: at den vidlyftigaste beskrifning om en Mechanisk byggnad är mindre tydlig, ån en god ritning däröfver: at läran om människans, djurens, tråns och örtes yttre och inre skapnad, nödvändigt måste med figurer förklaras.

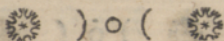
Desse och flera Sanningar, om hvilka Kongl. Vetenskaps Academiens egna Handlingar vitna, anförer jag med så mycket större nöje, som Vetenskaperne äro berättigade til denna årkänflan emot de mångfaldiga ljus, de meddela Konsterna, och utom hvilka desse intet förtjånte hedras med Tillnamnen: *Ådla* och *Fria*.

Sedan jag således omnämt den nytta Fria Konsterna hafva i Guda-Låran, i Sedo-Låra, Historien, Håfde-teckningen, i Vetenskaperne, så åligger mig jämväl visa deras inflödande uti Borgelige Samhället och dess åttkillige närings-grenar, samt följkatteligen på hvad lätt de föröka et Lands rikedom, magt och vålgång.

Et fattigt folk kallas det, som allenast har nödtorftig föda, kläder och bårkning, men intet mer. Rikt eller vålmående kallas det, som jämte det naturliga lifvets uppehälle, äger flera beqvåmligheter och nöjen. Efter Skaparens visa inrättning svälter eller fryser intet helt folkslag ihjål, och således är det fattigaste Riket åfven så lyckligt, som det rikaste, i anseende til kroppens nödvändigaste behof; men det har dårjämte ringa företräde för vilda Djuren, hvilkom åfven samma förmon i Naturen är beskård.

Ju flera naturliga beqvåmligheter och nöjen et Lands Invånare nödgas beröfva sig, ju fattigare år det, ju nårmare nalkas det djurliga tilståndet och följkatteligen ju uslare år det; men dåremot, ju flere och våfendteligare förmoner et folk sig kan tillkynda, ju rikare år det, ju nårmare nalkas det den timeliga sållheten, hvarmed den Högstas åndamål vid verldenes skapelse varit förknippad.

Jag år försåkrad, at den vilda Hottentotten, som i dess usla hydda naken föder sig

med rötter och rå fisk, samt tillika vil lynas förakta et vekligare lefnadslätt, gärna ikulle öfvergifva des jordkula, om någon lärde honom den hemligheten, at utan arbete komma til vålmågo. Men Naturen har visligen nekat de orklöta folkslagen denna förmon, och inkränkt dem innom det nesliga nöjet, at försmåda och för öfverflöd straffa de idogare, som de ej mågta efterfölja.

Alla Nationer hafva naturlig begärelse efter vålmågo och rikedom: En del vânta, under lättjas dvala, fåfängt, at de ikola komma sjelfsmante: andre hafva väl god vilja, men oriktiga begrep om medlen, dem samma at förvärfva.

Hvaruti består et Lands sänkylliga rikedom? Uti myckenhet af Invånare. Hvarigenom förökas Invånarnes antal? Genom mängden af närings-medel. Hvaruppå bero många närings-medelsbestånd? På lättheten, at in- och utrikes aflåta Landets tilverkningar. Hvad gör lätt aflåtning? Godhet i varan och lindrigt pris. Det förra åstadkommes genom god Materie, fast arbete och prydeligt utseende: det senare genom öfverflöd af lifsmedel.

Materiens godhet och arbetets styrka, fördrå mera möda, än konst: Varans vackra utseende kräfver mera konst, än möda. Den fattige ser på styrkan, den rike på prydnaden. Samma Vara, som den fattiga köper en gång för

för dets nödvändiga behöf, köper den rike flere gånger för ombytes ikul.

Således får den mera affättning och högre betalning för sin Vara, som förfärdigar den samma prydelig, än den, som endast arbetar på dets styrka. Genom hvad medel åstadkomes då det vackra anseendet, uti hvilket Varans förnämsta värde består? Genom den ritning och goda smak, som medelst öfning i Fria Konsterne förvärfvas.

Följakteligen hafva de Land, hvaråft Konsterne drifvas til största högd, den förmon framför andra, at de med lätthet aflätta sina tilverkningar innom och utom sina gränser. De bidraga til sina egna medborgares få väl som Utlänningarnes beqvåmlighet, och desse senare måste med redbare pengars betalning til de förra, umgälla deras okunnogheter i ädla Konsterne.

Verkan häraf utsprider sig til alla gränarne af Borgerlige Samhället med samma nytta, som blod i en lefvande kropp.

Konungar och de förnämste Herrar i et Land, låta bygga sig stora Pallats, pryda dem samma med stoder och målningar, Tapeter, Speglar och flere präktige innanreden: Hundrade tals Handlande och Konstnärer bidraga därtil: Deras arbete och möda blifver med den Förnåmas rikedomar vedergäld.

Borgaren är af Naturen berättigad til samma nöjen och beqvåmligheer, som Adlingen:

Han idkar med ovanlig drift och munterhet sin Handel och sit Handverk: Han står bitida upp och går sent til hvila, til at åfven få väl, som den förra, hafva et beqvämt hus, prydda rum, nymodige Meubler.

Om Landtmannen ej kan utsträcka sina begärelser så långt, som Borgaren, fikar han åtminstone efter granna kläder, nått och vackert Husgeråd. Denna des åtrå upmuntrar honom, at med fördubblad slit odla des jord, hvilkens afvel icke allenast måste förslå til des nödtorftiga föda, utan ock til des beqväm- ligheter och nöjen.

Alla desse et Lands förmögne Inbyggare återbåra öfverflödet af deras förtjänst til Konungens eller den allmänna Skattkammaren, hvarifrån det åter i Rikskroppen utgjutes på fatt, som om blodet liknelse- vis sagt är.

Lycklige äro de Folk, hos hvilka Fria Konster blifvit så fast rotade, at alla deras tilverkningar efter ritning och med god smak varda förfärdigade. De äro förvissade om deras Handels och Sjöfarts dageliga tilväxt: för dem är ringa möda, at därifrån utsluta frammande afundsjuke medtäflare.

Men olyckligt är det Rike, där Fria Konsterna ligga i linda, där ritning och smak anses för litet betydande i Borgelige Sambället. Hvad äro allehanda slags väfde Silkes- och Ylle- Tapeter utan smak? Hvad årtkillige mer och mindre kostsamme Sidentyger? Hvad

Gull-

Gull och Silfver - arbeten? Hvad Metall - och Stål - tilverkningar? Hvad äro alla dessa och flere slags slögder utan smak gjordé, annat än vittnesbörd om Folks undervigt i Handtverk och Handel, hvilka ej länge mågta hålla hufvudet uppe emot idoge grannars öfvervågande magt, innan de aldeles störta omkull och varda til intet.

På samma sätt, som om de konstigare arbeten sagt är, hafva äfven de lämsta Handtverk utaf god smak deras lif och varelle.

Af så ringa värde som en klädning, eller et par Skor tyckas vara, så föras de ändock ifrån det Landet, där de med smak förfärdigas, til et annat, hvaråft Handtverkarnes inille är slödare och deras handlag sämre.

Kunde en berömd Ångellk Scribent med skäl påstå, at et stycke Klåde icke göres til fullkomlig godhet hos et Folk, där Astronomen är föragtad och Sedo - läran vanvördad; huru mycket mer är icke det med tanningen öfverensstämmande, at en Sax eller en Knif ingen god skapnad få i det Land, där Fria Konsterna illa ikötas? En Nations styrka eller svaga, dess uparbetade eller nedgrafde pund, dess blomstrande eller ödelagde Handel, dess idoghet eller lättja, dess smak i Konsterne, eller dess känslolöshet, röjas äfvenså väl i de minsta tingen, som i de största.

Äro ädla Konsterne, i anscende til Handaslögderne igemen, så betydande, huru myc-

ket mer är då icke hvar och en af dem, för sig
 fjelf tagen, bidragande til Borgeliga Samhäl-
 lets välgång?

Byggningskonsten förfer Städer och Land
 med starka, beqvåma och vackra Våningshus,
 uti hvilka hvar och en Medborgare dels Han-
 del och näring med nöje iköta kan.

HERrans Tempel, Konungars präktiga
 Slätt och Lusthus, rymliga och anständigt
 prydda Torg, breda och väl lagda Gator, var-
 aktiga Bryggor, stenlatte och snyggt hållne
 Strander, lunda vattuledningar, väl anlagde
 Rådhus, Beurser och andre allmänna byggnad-
 er, vittna för närvarande tid och tilkomman-
 de åldrar, om Regenters vishet och folks lyck-
 salighet.

Icke allenast Landets egna Inbyggare vi-
 stas med nöje dår en förnuttig Byggningskonst
 tilredt deras boningar, utan ock Främlingar
 lockas dit, at i samma förmon taga del.

De undransvärde gamle och nyare bygg-
 nader, samt andre berömde Konststycken, som
 i Rom finnas, åro så dragande Magneter för
 Utlänningar af alla Nationer, at de samma hål-
 las före utgåra en fjerdedel af den Stadens In-
 vånare.

Påfvarne i Rom märka detta så väl, at de
 årligen med nya kostsamma byggnader låta
 föröka de förra, at såmedelst altid underhålla
 främmandes nyfikenhet.

I Nea-

I Neapel, Florentz, Venedig, Milan, Genua och alla Italienska Städerne i gemen, åro likaledes de penningar, som Utlåningar där qvarlemna, anseeligare, än någon sig föreställa kan.

Målare - Konsten bör utan betänkanke anses, såtom den indrägtigaste af alla näringsfått, så länge den grunden står fast, at de handslögder åro för et Land fördelaktigast, som i största Proportion förådla Materien, hvaraf arbetet göres.

Med Färg och Penslar för 10 eller 20 Plåtar, kanten Målare förfärdiga en målning, som år värd 10 eller 20 tusend: och om den myckenhet af stora Måstares arbeten i Måleri och Bildthuggeri, som ifrån Italien blifvit på 50 års tid förfärd til Ångland, skulle i värde ungefär utfåttas til 20 Millioner, så kunna Materialierne som därtill åtgått, ej råkna högre, än en tusende del af sistnämde summa. Hvartil ännu de märkelige omständigheterna komma, at målningar åro ingen eller ganska ringa nötning underkastade, i jämförelse mot andra varor, och at deras pris icke med tiden förminskas, utan håldre deraf vinna et uphögt värde.

Hvad kan vara en Stad til anständigare prydnad, än at på des allmänna Platser hafva stora Konungars Stoder upreste, hvilkas Åminnelse af infödde Män vålsignas, af Utlåningar vördas? Hvad kan mera upmuntra til dygd, til tapperhet, til idoghet, än at se sto-

re Hjältars, vise Måns, nyttiga Medborgares Bilder, pryda de utmärkte ställen, som en tacksam efterverld dem til välförtjänt heder invigt?

Namnkunnoge Bildthuggare hafva i fordne och nyare tider varit sällsyntare, än gode Architecter och Målare, hvartil tvänne orsaker i synnerhet varit vållande: Svårigheten, at blifva fullkomlig i en konst, som fordrar längre läro-tid; än vanligt talamod kan uthårda, och dyrheten af detta slags arbete, som gjordt, at få enkylte personer varit i stånd sådane Konstnärer at sysselsätta.

Målaren kan inom kårtare tid lära så mycket som behöfves, at med fåker vinst göra dess arbete lönande. Färgornes behaglighet och liflighet, de många åtkilliga ting som på en gång föreställas och göra Taflan rik, dela åskådarnes upmärksamhet, smikra ögonen och hindra dem at blifva varle små fel i ritningen; men Bildthuggaren har intet annat som talar för sig, än renheten i teckningen och expressionens styrka: Bägge dessa fordra en långlig öfning til deras lärande, och således insamlar en Bildthuggare mycket sent frukterna af sit mödosama arbete.

Härutaf låren J, Mine Herrar, med mig lätteligen finna, hvarföre utaf Svenska Ynglingar, hvilkas naturliga böjelse för Fria Konster är nogsam bekant, likväl ingen hit intil gjordt sig i Bildthuggerie-Konsten synnerligen utmärkt, och hvarföre detta Rikets Hufvud.

vudstad är nästan den endaste i Europa, hvarest ingen Stod blifvit uprest, dels namnkunnoge Kønungar til åminnelle.

En af Kongl. Academiens måst vördade Ledamöter, har redan för detta omtalt och med ådelt nit beifrat denna, Rikets heder så nära rörande brift.

Det är för Fria Konsterne ingen ringa lyckka, när deras refvor blifva uptåkte af sådane Mån, som icke allenast åga de uplyfte egenkaper, som fordras til deras kånnedom, utan ock magt och mod dem samma at bota. Så väsendteliga förändringar åro icke et ögnablicks verk; men en vis Regering tvingar tiden, och förekommer Allmänhetens hopp.

Til bevis därpå vil jag kårteligen berättat, i hvad tilstånd det Riket för hundrade år sedan var, som nu genom Fria Konstners fasta rotande, och den däråf flytande så kallade goda smaken uti des handa- slögder, årligen aflåter hos alla des Grannar, för många Millioner, åtkillige slags mer och mindre dyrbare tilverkningar.

I början af förra hundrade åra-hvarfvet, var Frankrike, i anseende til Italien, hvad Konsterna angick, och i anseende til Angland, Holland och Venedig, hvad Handtverkerier och Handel vidkom, intet mera betydande, ån Sverige nu är emot ofvannåmde Riken.

Ehuru förnedrande denna jämförelsen lyder för oss, Mine Herrar! så tillåten åndock, at jag

mig därpå betjänar. Är det för oss föga beröm, så kan det åtminstone vara en tröst, uppmuntran och hopp, at åfvenfå innom hundra-de år, blifva genom idoghet, det Frankrike nu är.

Hade Konsterna fått länge njuta i Frankrike det hågn, hvaruti FRANCISCUS I. med tillnamn Konsternas Fader, dem tog, sedan han ifrån Italien och flere ställen införskrifvit åtkillige slags Konstnärer, så hade detta Riket förmodeligen långt för detta hunnit til den styrka, det nu icke länge sedan blifvit ågare utaf; men de flere minderårige Regeringar, inbördes Krig, Konungarnes flåta upfostran, brist af uplyste Ministrar, förqvafde det frö af Konsterne, som nytsnämde gode Konung utlått.

Under Konung LUDVIG den XIV:des första Regements tid, var Riket i det beklageliga tillstånd, at ingen förfaren Byggmästare där fants, åt hvilken Konungen kunde anförtro uppbyggandet af dets Slott: Inga Målare eller Bildthuggare, de samma at pryda: Inga Tapetväfvare til deras meublering, utan kommo årligen, för otalige summor, väfde Tapeter från Flandern: Inga Spegel-Fabriqver, utan Venedig lefvererade därpå i öfverflöd: Sidentyger til Klådnad kommo från Italien, Ylletyger från Ångland, Spetsar och Linnetyg från Brabant och Tytkland, Jern-tilvårkningarne, Stycken, Ankrar, Kablar och annat Tågverk, Salt.

Saltpeter och Krut, togos från Holland och annorstådes.

Hvem skulle hafva sagt, at inom 20 år en så märkelig ändring i detta Riket skulle ske, at genom en enda uplyst Stats-Mans åtgärd och ädla Konstners uppodlande, Landets beklageliga tilstånd blef i en afundsvärd lyckalighet förvandladt?

Sådant är likväl et i alla tiders Minnesböcker märkvärdigt sakernes förlopp.

Til Frankrikes lycka blef uti desz sköte den namnkunnige COLBERT född, hvilkens äminnelse bör i det Landet vara evärdeligen vördad.

Straxt då samma Store Man tilträdde desz Ämbete, voro desz bägge hufvud-syftemål, at förbättra Landthushållningen, och at uphjälpas Handverk, Handel och Sjöfart. Mitt ämne tilhör icke at berätta, på hvad lätt det förra tilgick, utan allenast det senare, hvad medel han därtill brukade och hvad fördel det med sig hade.

Första året COLBERT emottog Ministren, var utmärkt med besynnerlige och kostsamma anstalter til Fria Konstners införande från Italien, samt deras utbredande i alla mindre slögder och Handverk. Medelst flere egenhändige Bref öfvertalte han den berömda Romerske Architecten och Bildthuggaren BERNINI, at begifva sig til Frankrike, begåfvade honom därför med en skänk af 50000 Plåtar,

tar: en årlig Pension på des lifstid af 2000 Plåtar: 100 Livres dag-tractamente under den tiden han ville vistas i Frankrike, och flere förmoner. De snälle Fransyska Målarne POUSSIN och VOUEZ, hvilkom samma öde händt, tom ån i dag flere Svenske Konstnärer öfvergå, at de måste utom sit Fädernesland förtjåna födan, dem hemkallade han åfvenlå från Rom, medelst stora belöningar. I Paris instiftade han en Målare- och Bildthuggare Academie, med arvoden för dem som underviste, och Priser för dem som ritade. En annan Målare-Academie inrättade han i Rom med stor utgift, hwarest ifrån den tiden intil nu, flere qvicke Konstnärer på Konungens i Frankrike omkostnad uti vissa år underhållas, at medelst öfning efter åldre och nyare berömda Måstares verk, blifva i ådla Konsterne stadgade.

Uti Gobelins anlade han en präktig Tapet-våfnad, med des egen Ritare-Academie bredevid, utur hvilken Moder-Schola sedermera alla öfrige Fabriqver i Frankrike, som förfärdiga de så kallade Haute- och Basse-Lisse-Tapeter, haft deras ursprung.

Han aflände förfarne Ritare til Græke-land, Egypten, Syrien och Persien, at där uplöka efterlefvorne af ålderdomens namnkunnogaste byggnader och dem i det nogaste afmåta och afrita.

För COLBERT var icke nog, at låra å nye uppbygga det Kongl. Slottet i Paris, hvars

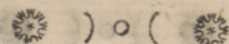
ena

ena Façade af alla kännare hålles för et underverk, utan han lät tillika vid Versailles, Marly, Trianon, St. Germain och Fontainebleau upresa antenliga Byggnader, samt de samma med Målningar och Marmor-Stoder af flere berömde Måstares händer pryda. Den beryktade THULLERIE Trågård, Vallarne kring Paris med deras Alléer, Observatorium i samma Stad, det store Hospitalet, Vattuledningarne til Marly och Versailles, Canalen i Langvedoc, som förer hafsvattnet ifrån Ocean til Medelhafvet 64 mils väg, genom 73 Sluskar öfver Bårg och Dalar, och ännu flere namnkunnige verk blefvo under hans styrelse, och som sagt år, inom 20 års tid förfärdigade.

Hvad hände däraf? Under samma karta tid, på hvilken nyfärdade iurättningar i verket lattes, de där til en del blefvo af okunnigt Folk ansedde, som onödigt prakt och fördärfligt öfverflöd, kommo likväl alla Konster och Handtverk i gemen til den högd, at Utlänningarne icke allenast mistade afgången af deras varor, utan började sjelfve efter handen afhämta de Franke tilverkningarne, hvarmed än i dag fortfares. Den nåtta ikapnad, goda ritning och smak, som härskar i alla detta Landets Arbeten af Gull, Silfver, Metall, Stål, så väl som uti flere slags Siden-våfnader, äro de förnämsta medlen, hvarmed Frankrike förkofrat dess handel och Sjöfart, samt den samma, alla andre Europeiske Handlande Magter til affaknad, öfver hela verlden utvidgat.

Samma märkelige förmoner, som Fria Konsterne tillkyndat Frankrike, finne vi utaf Tideböckerne hafva varit ifrån verdens början intil nu, alla de Folkslag tildelte, hos hvilka Konsterne i tilbörlikt värde och nyttjande hållits.

Berättelsen därom, är väl et af de ämnen, jag önskat få Eder; Mine Herrar! utförligen föreställa; men som jag fruktar, at mitt Tal redan öfverkridit Edert tålmodis billiga gränser, vil jag allenast med få ord nämna den gång och de öden, som Fria Konsterne ifrån deras älfte tider intil våra dagar, i åtkillige verdens delar haft.

Om det Babyloniska eller Assyriska Riket är uti Historien först bekant för magt och rikedom, så är det lika kunnogr, at Byggningskonsten, Måleriet och Bildthuggeriet därå mastådes först varit idkade.

Sedan BELUS eller NIMROD upbyggt det i Skriften omnämde Babylons torn af en underbar storlek, lät des Son NINUS, sin Fader til åminnelle, upresa et Tempel, beprydt med åtkillige Stoder, och NINI Gemål SEMIRAMIS kringbygga Babylon med en mur af 100 alnars högd och så bred, at 2:ne fyrspånde vagnar kunde beqvåmligen däruppå fara hvarandra förbi. Öfver Floden Euphrates lät hon göra en Stenbrygga, öfveralt målad med åtkillige Djurs ikapnader, och Bårget Bagistone af 17 Stadiers vidd blef på hennes befallning uthuggit i Skeppelle

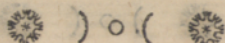
pelse af ett Majestätiskt sittande Fruentimer, ikring hvilket 100 andra Stoder lågo på knä och offrade. När SEMIRAMIS eröfrade Egypten, förde hon äfven dit de ädla Konsterne, hvilka där på mångfaldigt lått och i långliga tider blifvit nyttjade.

De ännu kvarstående Pyramider, som äro så stora, at 360000 Människor arbetat på en enda af dem i 20 år: Den namnkunnoga Labyrinthen vid Thebe med dess Guda-tempel af Porphyrt: Obelisqverne af Granit, som AUGUSTUS lät föra til Rom och där ännu stå upreste: Den berömde Sphinx vid Cairo, hvars hufvud allena har 60 alnar i omkretsen: alla desse minnesmärken vittna om Egyptiernas tycke för Konsterne.

När AGENOR for ifrån Egypten, at regera uti Tyrus, förde han Konsterne med sig til Phoenicierne, och därifrån delte de sig sedermera uti tvänne bekante grenar. CADMUS tog dem til Grækeland, hvarest han anlade Staden Thebes, den Egyptiske THEBEN til äminnelle, och DIDO, Syfter af PYGMALION, Konungen i Tyrus, hade Konsterne i följe med sig til Carthago.

Bägge dessa grenar blomstrades lika länge, och bägges Arfvingar blefvo Romarne.

Den måst bekante Carthaginsiske byggnaden, är APOLLOS med Guld öfverdragne Tempel, hvaruti var denne Gudens Stod äfven af rent Gull, för hvilken SCIPIOS Solda-

dater vid Stadens eröfring fingo 600000 Plåtar.

Utaf beskrifningen öfver bemänte Fältherres triumpher efter Puniska Kriget, finnes, at ibland rofvet var et oändligt antal Stoder af Gull, Metall och Marmor, samt at ASDRUBALS iköld var så ogement väl cizelered, at den blef som et Konst-stycke på Capitolium uphängd.

Inga af de äldre Folkslagen hafva kunnat framvisa så många berömda Konstnärer och Konst-arbeten, som Grækerne.

Det vore för vidlöftigt dem alla at upräkna ifrån DÆDALI tid, eller 200 år för Trojæ belägring och intil Grækelands förstöring af Romarne.

De namnkunnogaste af deras byggnader hafva varit: Labyrinten på Creta, anlagd af nyfödd DÆDALUS, med en prakt och konst, som alla Historie-Scribenter sökt beskrifva: Jupiters Tempel i Olympia, hvilket Colonner voro så iköna, at SYLLA sedermera lät föra dem til Rom och där bruka dem i Jovis Capitolini Tempel: Dianæ Tempel i Ephesus, 200 alnar långt och 110 bredt, burit på 127 Marmor-Colonner af 30 alnars högd, öfveralt arbetade med Ornamenten, och hvar på hela Asien arbetat i 200 år.

Ibland gode Grækske Målare äro i synnerhet BULARCHUS, ZEUXIS, PAMPHILIUS, PROTOGENES och APELLES, med ovanligt beröm

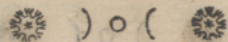
omtalte, och ibland Bildthuggarne PHIDIAS, PRAXITELES och LISIPPUS måst bekante.

Genom PHIDIAS hand var den stora Jupiters Stod af gull gjord til 30 alnars högd, som hela Grækeland i Olympia tilbad. Likaledes Minerva, 25 alnar hög, af gull och elfenben konstigt sammanfatt.

Gniderne höllo en Venus, som PRAXITELES åt dem gjordt, i sådant värde, at då Konung NICOMEDES tilbød gifva dem efter deras skattskyldighet, om de til honom ville affstå samma Venus, nekade de därtill och höllo hållre fort, at betala skatt; än de ville mista detta Konst-stycke.

Flera dylika prof på Grækernes kärlek för Adla Konster, finnas hos PLUTARCHUS, PAUSANIAS, PLINIUS och andra Auctorer.

När DEMETRIUS belägrade Staden Rhodes, hvars belägenhet var sådan, at den allenast på en enda sida kunde med fördel angripas; gjorde Konungen sig väl redo, at medelst allehanda brinnande materiers inkastande på det utmärkta stället, tvinga Staden til öfvergift; men sedan honom blifvit berättat, at den namnkunnige Målaren PROTEGENES darsamma städes hade des verkstad, beslöt DEMETRIUS at uphåfva belägringen, sågande sig hållre vara nögd, at mista en Stad, än at
C
verl-

verlden skulle förlora de stora konst-stycken, som därvid kunde blifva förstörde.

ALEXANDER den Store lemnade sin iköna COMPASPE åt APELLES, til belöning för det han henne konstigt afkildradt, och PROXENIDAS, som af Grækeland var utledd til Domare vid Olympiske Spelen, fant sådant behag uti en af ÆTION förfärdigad och der upvist målning, at han därför gaf honom sin Dotter til äkta.

En så stor Grækernas kärlek för Konsterne, upmuntrade oförlikneligen deras idkare. Efter LISIPPUS, som i sin tid hölts allena värdig at afbildas ALEXANDER den Store, räknades 770 Stoder. I Staden Rhodes voro öfver 6000; men i Athen och Corinthus fast oräknelige dylike prydnader.

Ifrån Grækeland, Sicilien och Carthago, blefvo de Ädla Konsterne småningom til Rom införde under Consulernes tid, och detta Folkets Historia intyggar, at i samma proportion, som Romarnes kärlek för Konster och Slögder tiltog, förkofrades ock deras sjöfart, handel, magt och rikedom.

Då MARCUS SCAURUS var Consul, emottog han af Grækeland inga andra utskyl-der, än Stoder och Målningar, hvarmed han prydde Tempel och Torg. Uti en enda
Thea-

Theater den han lät bygga, blefvo 3000 gultna Metall-stoder upfatte, och samma antal af des efterföljare ännu mera ökat.

När MARCELLUS kom tillbaka ifrån Sicilien, hade han med sig til Rom en myckenhet af Målningar och Stoder, som tjänte Romeriske Konstnärerne til efterlyd.

PLUTARCHUS berättar, at för MARCELLI tid, gingo Romarenas tal uti deras samqväm måst ut på krig och blods utgjutelse, samt at i Staden inga andra prydnader voro förvarade, än barbariske Vapen och med blod sölade Segertecken; men sedan denna Consulens tid, hörde man Romarne uti deras umgängen måstedels tala om Konster, Konstnärer och deras arbeten, i det stället deras tal tilföre gick ut på krig och blods utgjutelse, samt såg deras allmänna platser och enkildta hus med Konststycken rikeligen försedde. PAULUS EMILIUS förde til Rom den största myckenhet af Konststycken, som der någonsin varit sedde. Vid hans intåg följde med honom 250 vagnar, fullsatte med de ikönaste Stoder och Målningar.

I de första Romeriske Kejsarnes tid, underhöllo Fria Konsterne sig uti hela deras glants. Kejsar AUGUSTI Favorit, AGRIPPA, arbetade för dem med samma nit, som MÆCENAS för Vetenskaperne.

Af sina enkildta medel lät AGRIPPA bygga Gudarne et präktigt Tempel, som ännu i Rom står kvar, under namn af Pantheon, så väl som Portiqrerne i Antium och de efter honom nämde Baden, dem han genom testamente förårade Staden, tillika med inkomsten, som fordrades til deras årliga underhåll.

Hela Campus Martius blef af honom med Byggnader och Stoder beprydd. Den största Romerska Vattuledningen, kallad Aqva Virginis, som är 40 mil lång, och en del af de ån i dag bestående stenlagde landsvägarne, voro hans verk. Med et ord; AGRIPPA var för Rom det samma, som COLBERT var för Frankrike. Den Regent, som lyckan begåfvar med en så stor Ministre, har lätt före, at med AUGUSTO på deis yttersta utropa: *Romam lateritiam recepi, marmoream reliqui.*

De Kejsare, som efter AUGUSTUS måst gynnade Konsterne, voro VESPASIANUS, TITUS, DOMITIANUS, TRAJANUS och HADRIANUS. Ibland de ännu öfverblefne Ruiner i Rom, äro många, som vitna om den goda smak, som i deras tid regerade; men det vore för viloftigt dem at upräkna. De sista och bekante Romerske Konststycken, som med Måstare-hand förfärdigade blifvit, äro Colonna Antonina och Marci Aurelii stod til häst, som nu midt på Capitolii Borg-gård stå upreste.

Ifrån

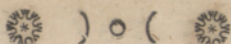

Ifrån Kejfar COMMODI tid började Ädla Konsterna efter hand at förfalla. Hans och de följande Kejlares slåta upförande, deras grufvelighet, deras vållust, de därigenom timade inbördes Krigen, Kejsaredömet's delning och Italiens förödande af åtkilliga främmande Folkslag: alla dessa sammanstötande olyckor förjagade småningom Konster och Vetenskaper samt tillika med dem rikedom och välmåga ifrån detta tilförene så mågtiga Riket.

Den del, som våre Förfäder Götherne i denna förstörelle tillägges, torde likväl vara långt mindre, än de släste Historie-Skrifvare föregifvit.

Det är väl möjligt, at ALARIC och TOTILA, efter Roms intagning, gått förvida med deras Segervinnare-rättighet, och således ej hindrat, at Staden undergått en svår förstöring; men Romarne tilstå tjelfve, at åtkilliga af de präktigaste Romerlike byggnader blifvit af Götherne ikonade, på hvilka Påfvarne i senare tider tjelfve låtit bära våldfama händer.

När Påfven URBANUS den VIII:de af huset Barberini, låt utbryta qvarblefne metallen uti den stora Vespasiani Theatren, kallad Coliseum, gjordes honom den förebräelsen; *Quod non fecerunt Barbari, fecerunt Barbarini*, hvar med tilkänna gafs, at dessa berömde byggnader

der blifvit vördade af frammande Folkslag ,
som i gemen kallades *Barbari*,

Götha Konungen THEODORIC viste de
öfvertygande prof af sin kärlek för Konsterna,
som tjäna honom til evig heder. Han lät ej
allenast i Rom uprätta största delen af de för-
fallne Cirqver, Theatrer, Bad och vattuled-
ningar, samt förökte dem med nya byggnader,
utan han sysselsatte ock åttkillige berömda
Bygg-måstare med Kyrkors och Palatiers
upbyggande i des Hufvudstade Ravenna, så väl
som i Padua och Modena.

Ibland den samling af bref, som CAS-
SIODORUS gjordt, finnes et af Konung THEO-
DORIC til en berömd Architect, vid namn
SYMMACHUS, hvarutinnan denne Konung up-
låter SYMMACHO, at åter upbygga Pompeji
Theater i Rom, och tillika så utlåter sig: *Mo-
res tuos fabricæ loquntur, quia nemo in
illis diligens agnoscitur, nisi qui in su-
is sensibus ornatissimus reperitur.* Ord,
hvilka innefatta en märkvärdig lanning, och
rilkänna gifva ofvannämde Konungs ädla tan-
kelått.

Hans Dotter AMALASUNTA, som efter
honom regerade, trädde äfven i så berömliga
fotspår. Ibland flera byggnader hon lät i Ra-
venna anläggas, år i synnerhet at märka en ån-
nu i dag stående rund Kyrka, St. Maria Ro-
tun-

tunda kallad, hvars öfversta hvalf eller Couple, är en enda huggen sten, 100 fot i omkretsen.

Om det slags Byggnings-lätt, som leder sig itrån dessa våra Förfäder, och nu mera, så väl i Frankrike, som Italien, kallas Gothisk Architectur, icke har den mannliga styrka och de grundade proportioner, som den Græckiska och goda Romerska Architecturen. Så har den likväl några undransvärda egenheter, som förtjåna beröm, i tynnerhet en lätthet och en driftighet i utförningen, som våre tidens Byggmästare knapt voro i stånd at efterfölja. Hufvud-Kyrkorne i Strasbourg, Paris, Rheims och långt flere ställen, äro här om så- kre bevis.

Förlåten, Mine Herrar! om denna til äfventyrs såfånga ifver, at försvara Göthernes upförande, ledt mig för långt af vägen. Det öfriga af min berättelse skal blifva så mycket kårtare.

Sedan Vetenskaper och Konster, Handel och Handtyrk, ja, inart hela Naturen, legat iju eller otta hundra år uti lända, lyfte ändteligen en behagelig morgon-rådna up för Adla Konsterne vid början af det 13:de hundra åra-hvarfvet i Florents och Venedig. Dessa Republiqver, som voro de första, at upodla och använda Konsterne,

blefvo jämväl innan kårt de lyckigaste och rikaste af alla Italienska Stater.

Det varade öfver 200 år, innan Fria Konsterne hunno uparbetas til den högd, som de hos Græker och Romare ägt. Under samma tid upammades jämväl snälle Konstnärer i Rom, så at federmåra och tils nu trenne Hufvud-Scholor i Italien varit namakunnoge, den Florentinska, den Venetianska eller Lombardiska, och den Romerska. I början af 16:de Seculum syntes ändteligen Konsterne i deras fulla ljus. Påfven LEO den X:de, en hög-rånkande och frikostig Herre, af hvilken detta hundrade åra-hvarfvet fått namn, satt då på Romerika stolen. CARL den V:te var Kejsare, FRANCISCUS den 1:ste Konung i Frankrike, och den Mediceiska Familien regerade i Florents. Alla dessa Regenter ållkade och beskyddade Fria Konsterne, sysselsatte och rikeligen belönade alla dem, som höllos för berömde Mästare.

Uti en så lyckelig tid lefde på en gång RAPHAEL i Rom, MICHAEL ANGELO i Florents och TITIANO i Venedig. Tre Mån, som billigt vördas, såtom de störste hittills bekante Konstnärer, och hvar och en af dem en prydnad för dess land.

Italien höll ännu fort til slutet af 16:de hundra-års hvarfvet, så väl som i början af 17:de, at
al-

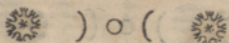

alstra namnkunnoge Konstnärer, ibland hvilka CORREGE, PARMESAN, PAUL VERONESE, ANNIBAL CARACHE, GUIDO RENI och ALBAN varit de måst kände; men sedan Konungarne i Frankrike med så belynnerligt eftertryck börjat upmuntra och belöna Konsterna i deras Land, och däremot många af de Furstliga Hufen i Italien, som måst belkyddat de samma, blifvit utfloknade, så har ock det förstnämde Riket tagit företrädet af det senare. De vidtfrågade Franstyske Målare POUSSIN, LE SUEUR, LE BRUN, MIGNARD, BOULOGNE och LE MOINE, hafva gjordt deras Fädernesland äfven så stor heder i Måleriet, som PUGET, GIRARDON, COIZEVOIX, LE GROS och COUSTOUX i Bildthuggeriet, samt MANSARD, PERRAULT, LE VAU och D' ORBAI i Byggnings-Konsten,

Efter VANLOO, PIERRE VIENNE, BOUCHARDONS och flere nu lefvande Franstyske Målares och Bildthuggares afgang, lærer efterverlden med samma beröm hedra deras, som de förstnämdes välförtjante äminnelle.

Sådant har Adla Konsternas öde varit ifrån de älte tider, in til nu: så hafva de hvälft ifrån det ena Folkslaget til det andra, och altid med sig fört välmägo, åra och rikedom.

Gifve Gud! at Svea Rike nu vore närmaft i ordningen, at medelst Konsternes up-

odlande stiga til den högd, hvarifrån andra Länder medelst deras vanhåfd fallit. Tidernas och omständigheternes sammanhang, tyckes vara så fördelaktigt för vårt Fädernesland, at min önskan bör nu, om det någonsin icke skal, vinna des fullbordan.

På Sveriges Thron sitter en KONUNG, som ej mindre bör kallas KONSTERNAS, än LANSENS FADER.

Des omsorg sträcker sig äfven så väl til Vetenskapers och Konsters befrämjande, som til Landthushållningens, Handelens och Sjöfartens utvidgande. De flere slags årlige byggnader, de beqvåmlige och prydnads inrättningar, som vid Kongl. Lust-Slotten verkställas, vittna om Konungens Nådiga vilja, at tillika pryda sit Rike, upmuntra des Konstnärer och rikta des underfåtare i gemen.

Uti samma högtbärfeliga åndamål har Hans Majestet jämväl uti Des Gemål, vår Huldaste DROTTNING, et kraftigt biträde.

Mitt ämne tilhör ej, at omtala den trefnad, som Vetenskaperne äga under så mågtigt beskydd: den fristad Vitterhet fått inom des Palats: de många samlingar af böcker, handskrefne Handlingar, Ålderdoms-lemningar, Mynt och Skåde-penningar, samt sållflynta alster utur alla Naturens Riken, hvilka hvar för

för sig förtjäna utlåningarnes nygirighet och våra medborgares tackfälmhet. Mig åligger allenast ännu, at omnämna de ut-och invärtes prydnader, hvarmed Hennes Maj:t så ansefligen förbättrat Dets Sommar-Palats Drottningholm, samt de redbare Skatter uti Målerie, Bildthuggerie - Arbeten och Kopparstycken, Hennes Maj:t ifrån åtskillige Riken årligen samlar, samt åfven dy medelst gör Dets Namn hos en uplyst efterverld evärdeligen vördad, och detta tidevarf för Konsternes befordran, befynnerligen utmärkt.

Dår en AUGUST och LUDVIG regera, felas sållan en AGRIPPA och en COLBERT til rådgifvare,

De Herrar och Mån, hvilkas mogna rådslag åro Thronen närmast, hafva redan gifvit Ädla Konsterne flere öfvertygande prof af deras uplyste tankelätt och kraftiga bistånd.

Riktens Höglofl. Ständers, i följe däråf vid sistförflutne Riksdag gjorde hellsamma författningar om Fria Konsternes upkomst, medelst Målare Academiens i stånd sättande, Pensioners och belöningars utdelande, med flere hugnelige förmoner, låra innan kårt blifva en ny orsak för det Allmänna, at priså Regeringens omsorg för Landets sannkyldiga välgång.

Intagen af glädje öfver de härliga förmoner och den fällhet, jag härutaf mit Kåra Fäder-nesland förefår, och hvartil jämväl J, Mine Herrar! efter det inbördes vänkaps band, som Vetenskaperne och Konsterne emellan är, alltid lären bidraga, har jag den Äran, at innesluta mig uti Eder gunst och benågenhet, med upriktigaste försäkran om min stadigt- varande årkänsla och vördnad.

SVAR,

SVAR,

Gifvit på

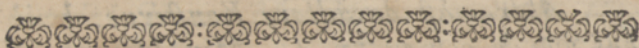
KONGL. VETENSK. ACADEMIENS

Vågnar,

Af

Desse Secreterare

PEHR WARGENTIN.

MIN HERRE!

Konsterne äga så mycket större värde uti en Vetenskaps Academies ögon, som de icke allenast äro en tillämpning af Vetenskaper, utan ock hafva gifvit första anledning til de flästa Vetenskapers upfunande. Då vi ville upodla och til våra behof, beqvåmligheter eller nöjen använda Naturens alster, behöfdes Konstler: men Konsternas utöfning och förbättring fordrade Vetenskaper. Härifrån leda våra Adlaste Kunskafer sina anor. En stor

stor Philosoph har altså rätt sagt, at Vetenskapernas Historia bör begynnas med Konsternas. En annan, ej mindre namnkunnig, tilstod sig hafva lärt mera nyttigt uti Konstnärers Verkstäder, än uti böcker.

Lägges härtil all den öfriga nytta Konsterne göra i Sambället, blifver ovedersägeligt, at de förtjäna hållas i större heder, än allmänt plägar ske.

Aldramäst de Adlare Konsterne, hvilkas värde och nytta J, Min Herre, uti Edert Tal, så utförligen och grundeligen visat. De äro berättigade til et utmärkt företräde, icke allenast för deras synnerliga behagelighet och för den tjänst de göra andra Konster, hvilka af dem låna den smak, som måst bidrager til deras fullkomlighet; utan ock därför, at de fordra egna sållsynta snillen, som med mycken omvårdnad böra upammas, at blifva store måstare. Verlden har ej ännu många sådana at upvisa: därför lysa deras namn så mycket mer, och deras arbeten synas lika som trotsa förgängeligheten.

En Fransk Astronom har nyligen upfatt på södra himmelen et Vattupass, en Pensel, en Graffstickel och flera Konstnärswerktyg: de pryda sannerligen det rummet

met bättre, och deras upfinnare äro vär-
diga en evig hugkomst, än de utur Fabler-
na lånte Sjernbilder.

Det räknas LOUÏS XIV med
rätta til större åra, at hafva upmuntrat
Slögder, Konstler och Vetenskaper i Dets
Land, än at hafva vunnit så många Se-
grar. Blifve en sådan åra ock den, som
skal göra ADOLPH FREDRICHS
Namn stort, och Dets Regering i Svea
Rike minnesvärdig för senaste efterkom-
mande! Deras Majeståters utmärkta höga
ynnest för de Fria Konsterna, och Riksfens
Höglofl. Stånders ådagalagde omvårdnad,
lofva dem visserligen et blidt öde i vårt
Fädernesland.

Berömde Svenske Konstnärer hafva
visat, at lyckliga snillen hos oss födas:
det kommer an på anledning, vård och
upmuntran, at de upfödas; på rätta kån-
nare och myndiga Befordrare, at uplifva
och framdraga goda ämnen. Sådane fat-
tas oss icke heller. J. Min Herre! ären
eu af dem, som mer för nöje och af egen
smak, än af Ambetes skyldighet, talen
väl för Konsterna, och gifver dem al mö-
gelig handräckning.

Kongl. Vetenskaps Academien tager
så mycken del uti deras tillväxt, at hon
är-

ärkänner Edert bemödande til deras bästa, med lika tacksambhet, som den välvilja *J* för henne sjelf bysen, hvarpå Eder behogat visa nya prof, under den tid *J* varit Academiens vårde Præses. Edert välutarbetade Tal bedrar ej mindre Academien, än Eder sjelf.

J veten, Min Herre! at de minnesfloder, som af tacksama Konster och Vetenskaper upresas, åro de hederligaste och varaktigaste. Faren fort at för-tjäna dem.

BIBL. STE
GENEVIÈVE

